

Укуева Б.К., Мусаева Э.Т.

БАШТАЛГЫЧ КЛАССТАРДЫН АНГЛИС ТИЛ САБАГЫНДА
ТЕОРИЯЛЫК ЖАНА ПРАКТИКАЛЫК КӨЙГӨЙЛӨР

Укуева Б.К., Мусаева Э.Т.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ НА
УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

B. Ukuева, E. Musaeva

THEORETICAL AND PRACTICAL PROBLEMS
IN THE ENGLISH LESSONS IN THE PRIMARY SCHOOL

УДК: 373.3 (811.111)

Бул макалада башталгыч класстардын англис тил үйрөтүүдө теориялык жана практикалык проблемалары жөнүндө сөз болот. Ар бир окуучунун өзүнүн мүнөзү, өзүнүн кызыкчылыктары бар. Ошондой эле балдардын темпераменттери ар кандай экенин эстен чыгарбоо керек. Кээ бирлери агрессивдүү, уялчаак, башкалары өтө тынчсызданган келет, өз ийгиликсиздиктерин башынан өткөрүшөт жана ката кетируүүдөн коркушат. Башталгыч мектептерде англис тилин үйрөтүүдө теориялык жана практикалык проблемаларын чечүү жана алдын алуу үчүн, кандай иштерди алып баруу зарыл? Башталгыч класстардын англис тил сабагы боюнча жаны методдорду изилдөө жана колдоно билүү керек. Методдор биринен-бири ары кызыктуу ары эффективдүү. Метод тандоодо эн алгач темага көңүл буруу зарыл. Андан кийин балдардын жаш өзгөчөлүгүнө да кароо керек – деген жыйынтыктуу пикирлер менен коштолот.

Негизги сөздөр: англис тили, ыкма, жөндөм, теориялык проблемалар, практикалык проблемалар, башталгыч класстар, билим, максат, окутуучу, окуучу.

В данной статье говорится о теоретических и практических проблемах изучения английского языка в начальной школе. У каждого ученика свой характер. Также следует помнить, что у детей разный темперамент. Некоторые агрессивны, застенчивы, другие тревожны, переживают собственные неудачи и боятся ошибиться. Что нужно сделать, чтобы решить и предотвратить теоретические и практические проблемы в обучении английскому языку в начальной школе? Необходимо исследовать и использовать новые методики на уроке английского языка в начальных классах. Методы самые интересные и эффективные. При выборе метода в первую очередь необходимо обратить внимание к теме. После этого следует учитывать и возрастные особенности детей.

Ключевые слова: английский язык, метод, умение, теоретические проблемы, практические проблемы, начальные классы, образование, цель, учитель, ученик.

This article discusses the theoretical and practical problems of learning English in elementary school. Each student has his own character. Also, remember that children have different temperaments. Some are aggressive, shy, others are anxious, experiencing their own failures and they're afraid of making mistakes. What do we need to be done to solve and prevent theoretical and practical problems in teaching English in elementary school? It is necessary to explore and use new methods in the English lesson in primary grades. Methods are the most interesting and effective. When choosing a method, first of all, you need to pay attention to the topic. After that, the age characteristics of children should also be taken into account.

Key words: english, method, skill, theoretical problems, practical problems, primary school, education, goal, teacher, student.

Көптөгөн өлкөлөрдө чет тилдерин, өзгөчө англис тилин эрте окутууну киргизет. Башталгыч мектепте чет тилдерин киргизүү негизги себептер эки нерсеге байланыштуу. Биринчиден, бул критикалык мезгил гипотезасынан (Critical Period Hypothesis) келип чыккан, канчалык эрте болсо, ошончолук жакшы деген ишеним, бардык балдар тубаса тил жөндөмү менен төрөлөт, ал жашы өткөн сайын алсырап же толугу менен атрофияга учурайт деп айтылат.

Экинчиден, биз ааламдашуу жана эл аралык интеграция дүйнөсүндө жашап жатабыз, маданият аралык компетенттүүлүк баа жеткис жана балдардын башка элдерге, өлкөлөргө жана маданияттарга болгон кызыгуусу, ачыктыгы жана кабыл алуусу чет тилин үйрөнүүдө гана эмес, баланын ар тараптуу өнүгүүсүндө да эбегейсиз роль ойнойт. Бирок, ошого карабастан бир нече эмпирикалык изилдөөлөрдүн маалыматтары гипотезаны колдойт "канчалык тезирээк ошончолук жакшы жакшыраак», башталгыч класстын балдары бардык жагынан жана бардык этаптарда натыйжалуураак жана ийгиликтүү экендигин далилдөө үчүн көбүрөөк изилдөө керек.

Чет тили өспүрүм куракта окута баштаган күндөр артта калды. Акыркы окуялар мектепке чейинки балдар менен да баштаса болорун далилдеди. Анын үстүнө жаш балдар тилди оңой жана тез үйрөнүшөт. Алар олуттуу иштерди кызыктуу оюн катары кабыл алышат. Тилдерди эрте үйрөнүүнүн көп пайдасы бар.

Англис тилин үйрөнүп жаткан кичинекей балдар теңтуштарынан абдан айырмаланат. Алардын бир топ жакшыраак "токтолуп калган тили" бар, алар өз эне тилинде жакшы сүйлөшөт. Бул балдар көбүрөөк эркин, алардын көз карашы кенен. Мектепке чейинки куракта англис тилин үйрөнгөн балдар кийинчерээк мектепте жакшы окуганы байкалган - алар мектеп сабагында жакшыраак болушкан, өздөрүнүн жөндөмдүүлүктөрүнө көбүрөөк ишенишкен. Мындан тышкары, аларда бир тилди башка тилге карата үйрөнүү көндүмдөрүн колдонуу жөндөмдүүлүгү калыптанган, бул бир тилдүү балдар үчүн эмес. Бул жөндөмгө 5-6 жашында эң оңой, ал эми наристе кезинде дагы тезирээк ээ болот.

Балдар окуу процессинен чоң ырахат алышат – алар процесстин олуттуулугун түшүнүшөйт, ката

кетирүүдөн коркпойт. Жаш куракта балдардын башка психологиялык мүмкүнчүлүктөрү бар, алар 6-7 жылдан кийин жок. Кичинекей балдар тилди интуитивдик түрдө үйрөнүшөт, аларда өзүнө болгон ишеним, жаңы билимди өздөштүрүү каалоосу артат жана ар бир жаңы тил менен, бул каалоо гана өсөт. Кичинекей бала оңой жана табигый түрдө бир эле учурда 10го чейин тилди аларда чаташтырбай үйрөнө алат.

Ар бир бала үчүн чет тилин үйрөнүү - бул мээнин кошумча стимулдаштыруу, акыл-эс жөндөмдүүлүктөрүн окутуу, аларды өнүктүрүү. Изилдөөлөр көрсөткөндөй, англис тилин үйрөнүүдө мээнин тыгыздыгы кыйла жогорулап, нейрондордун саны көбөйүп, маалыматты иштеп чыгуу жөндөмдүүлүгү жогорулайт. Чет тилин үйрөнүү сүйлөө, эс тутум жана сезүү кабылдоосун жакшыртат.

Кичинекей балдар чет тилдин фонетикасынын кылдат жактарын оңой сиңирип алышат. Аларга башка тилдин татаал тыбыштарынын анча-мынча өңдөрүн кайра чыгаруу оңой. Эртеден баштап, аларга айтылыш жана грамматика боюнча көп иштөөнүн кажети жок - алар табигый жана оңой сиңишет, ал эми мектеп жашында балдар англисче дээрлик эч кандай акцентсиз сүйлөшөт. Заманбап дүйнө азыр чет тилдерин билбестен мүмкүн эмес. Алардын окуусу адам үчүн дүйнөнүн кеңири картинасын ачат, саякаттоого жана дүйнөнүн эң мыкты университеттерине окууга мүмкүнчүлүк берет. Андыктан англис тилин эрте үйрөнүү балага келечекте жардам берет.

Англис тилин эрте үйрөнүү зарылчылыгы мамлекет тарабынан расмий түрдө таанылган. Бирок бизде 3-класстан баштап англис тил сабагы кирет. Адамдын интеллекти бала кезинде - төрөлгөндөн 10 жашка чейин тез өнүгөт. 7-10 жаштагы балдар чет тилин, англис тилди губка сыяктуу, аң-сезимсиз түрдө сиңирип алышат. Бул курактагы тилдер кийинки жылдарга

караганда алда канча оңой өздөштүрүлөт. Алар тема боюнча чет тилде сүйлөгөнгө караганда кырдаалды тез түшүнүшөт. Демек, биз 1-класстан баштап англис тил сабагын киргизсек болот. Жаш окуучулардын узак мөөнөттүү эс тутуму жакшы өнүккөн. Е.И. Пасов айткандай, «в настоящее время цель «обучать общению» является общепризнанной» [4, 7] Буга чейин чет тилин үйрөнгөн:

- анын эс тутумунун, көңүл буруусунун, ой жүргүртүүсүнүн, кабыл алуусунун, элестетүүсүнүн ж.б. өнүгүшүнө оң таасирин тийгизет;
- баланын жалпы сүйлөө жөндөмдүүлүгүнө стимулдаштыруучу таасирин тийгизет;
- башталгыч билим берүүнү балдар үчүн кызыктуу жана ар тараптуу;
- чет тили чоң тарбиялык жана адеп-ахлактык потенциалга ээ, анткени чет тилин баарлашуу каражаты катары өздөштүрүү үйрөнүлүп жаткан тилде сүйлөгөн элдердин социалдык-маданий өзгөчөлүктөрү менен таанышууну, толеранттуулук жана көнүүчүлүк сыяктуу сапаттарды өнүктүрүүнү камтыйт.
- маданияттардагы айырмачылыктар, сезимдерди билдирүү жолдору ж.б.

В данном процессе ему помогают природная открытость и восприимчивость ребенка ко всем обстоятельствам, влияющим на его развитие [2, 4-6-бб.]. Англис тилин үйрөнүүдө баштапкы этапта тилди үйрөнүү коммуникация каражаттары өзүнчө болбостон, өз ара байланышта болгон интеграциялык процесс да ишке ашат: кепти аткарууда балдар тыбыштарды, интонацияны, сөздөрдү жана грамматикалык формаларды өздөштүрүшөт. Тилдик материал менен иш-аракеттер жана ар кандай байланыш милдеттерин чечүү керек. Ошентип, 1-сүрөттө көрсөтүлгөндөй интеграциялоо процесси мугалимге төмөнкүлөргө мүмкүндүк берет:

1-сүрөт. Интеграциялоо процесси.

Чет тилин окутууда индивидуалдык мамиле окутуунун жамааттык формаларынын шарттарында ишке ашырылат. Мектепте бул жобону ишке ашыруу төмөнкүлөрдү карайт:

1. Окуучунун жөндөмүнө жана анын сүйлөө жөндөмүнүн жана жөндөмүнүн калыптануу деңгээлине жараша жеке тапшырмаларды тандоо;

2. Окуучунун инсандыгына, анын тажрыйбасына, каалоосуна, кызыгуусуна, эмоционалдык жана сенсордук чөйрөсүнө ж.б. байланыштуу сүйлөө жана когнитивдик милдеттерди баяндоо;

3. Командада иштөөгө, бири-бири менен иштешүүгө үйрөтүү.

Бирок 3-класстын окуучуларына англис тилин үйрөтүүдө мугалимдер бир топ көйгөйлөргө туш болушат. Класста такыр башка окуучулар бар: алар окуу деңгээли, тилди өздөштүрүү жөндөмдүүлүгү, топ менен англис тилинде баарлашуусу, англис тилин үйрөнүүгө болгон ар кандай мотивациялары, ошондой эле интеллектуалдык жөндөмдүүлүгү менен айырмаланат. Ар бир окуучунун өзүнүн мүнөзү, өзүнүн кызыкчылыктары бар. Ошондой эле балдардын темпераменттери ар кандай экенин эстен чыгарбоо керек: кээ бирлери агрессивдүү, уялчаак, башкалары өтө тынчсызданган келет, өз ийгиликсиздиктерин башынан өткөрүшөт жана ката кетириүүдөн коркушат. Бардык бул айырмачылыктарды эсепке алуу ар бир бала үчүн ылайыктуу тапшырманы же ролду тандоого жардам берет. Ученики овладевают прежде всего иноязычной речевой деятельностью: аудированием, говорением, чтением и письмом на иностранном языке [3,4]. Окуучуларга угуу, сүйлөө, окуу жана жазуу методикасы англис тилин өздөштүргөнү абдан жардам берет.

Чет тилин окубаган балдар жана жеке мектепке чейинки же биринчи класста чет тилин үйрөнүү тажрыйбасы бар балдар бар. Жеке мектепке чейин англис тилин үйрөнгөн балдар тилди жакшы кабыл алышат, эркин шыктанышат, баарлашууга оңой, китеп жана ЭМБнын башка компоненттери менен жакшы иштешет, жупта жана чакан топтордо иштөөгө даяр. Алар англис тилинин артикуляциясын жакшыраак өздөштүрүү, окуу курсун бүтүрө элек балдарга белгилүү бир кыйынчылыктарды жаратуучу фонетикалык көнүгүүлөрдү да жакшы билишет. Ошондуктан, мектепке чейинки мекемеде англис тилин окуган жана окубаган балдардын шык-жөндөмдөрүн эске алуу менен окуу материалын сабактар боюнча бөлүштүрүү талап кылынат. Бул маселени чечүү пландоодо гана эмес, окуу процессинде планды ишке ашырууда чечүү керек. Окуучуларга арналган сабактардын пландары окуучунун керектөөлөрүн талдап чыгуунун негизинде түзүлөт. Класстагы конкреттүү окуучулардын мүмкүнчүлүктөрү жана керектөөлөрү сабактардын максаттары кандайча түзүлөөрүн, иштин мазмуну, ыкмалары жана методдору кандай тандалып алынарын,

ошондой эле контролдун ыкмалары менен формаларын аныктайт.

Белгилүү болгондой, өзүн-өзү сыйлоо сезими төмөн балдар көп учурда өз жөндөмдүүлүктөрүн ишке ашыра албай, ал тургай ийгиликсиз болуп калышат. Чет тилдерин окутууда окуучуга багытталган мамиле кызматташууда үйрөнүүнү, долбоорлордун ыкмасын жана көп баскычтуу окутууну камтыйт. Бул технология окуучулардын ар кандай окуу кырдаалында активдүү биргелешкен окуу ишмердүүлүгүнө шарттарды түзөт. Окуучулар ар түрдүү: кээ бирлери мугалимдин бардык түшүндүрмөлөрүн тез түшүнүшөт, лексикалык материалды оңой өздөштүрүшөт, баарлашуу жөндөмдөрүн; башкаларга көбүрөөк убакыт гана эмес, кошумча тактоо керек. Мындай учурларда балдарды чакан топторго бириктирип, аларга бир жалпы тапшырма берүү жакшы, натыйжада ар бир адам өз ишинин натыйжасы үчүн гана эмес, бүткүл иштин натыйжасы үчүн да жооп бере турган кырдаал пайда болот. Ошондуктан, алсыз окуучулар күчтүү окуучулардан түшүнбөгөн суроолордун баарын билүүгө аракет кылышат, ал эми күчтүү окуучулар топтун бардык мүчөлөрүнүн, өзгөчө алсыз окуучунун материалды жакшы түшүнүшүнө кызыкдар болушат. Натыйжада биргелешкен аракет менен көйгөйлөр жоюлат.

Эрте билим берүүнүн көйгөйлөрүнүн бири – бул конкреттүү баланын психологиялык жана жаш өзгөчөлүгү. Кенже окуучулардын кабыл алуусунун, көңүл буруусунун, эс тутумунун, фантазиясынын жана ой жүгүртүүсүнүн өнүгүүсүнүн психологиялык өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен балдардын образдуу ой жүгүртүүсүн, оюндун элементтерин окуу процессинде колдонуу пайдалуу. Оюн тилди өздөштүрүү үчүн күчтүү стимул жана өнүгүүгө алып келет. Оюндун өнүгүп келе жаткан баалуулугу табияттын өзүнө мүнөздүү, анткени оюнда дайыма эмоциялар, шык-жөндөмдөрдү калыптандыруу боюнча практикалык иш-аракеттер – эмоция бар жерде активдүүлүк болот, көңүл буруу жана фантазия бар жана ой жүгүртүү иштейт. И в задачу учителя входит удовлетворить их желание, обеспечить им эту возможность с первых шагов, поддерживать и развивать их интерес к языку [5, 29-6].

Сабактарды уюштуруунун ар кандай ыкмаларынын ичинен кичүү окуучуларды оюн кырдаалы көбүрөөк кызыктырат, анткени алар сүйлөө ишмердүүлүгүн табигый нормаларга жакындатат, коммуникация көндүмдөрүн өнүктүрүүгө жардам берет, тилдин программалык материалын натыйжалуу өнүктүрүүгө көмөктөшөт, практикалык багыт берет жана үйрөтөт. Англис тилин үйрөнүүнүн бардык этаптарында оюндар бул көйгөйлөрдү чечүүгө жардам берет. Оюндарды сабакта колдонуунун максатына жараша оюндардын төмөнкүдөй тактап айтканда 2-сүрөттө көрсөтүлгөндөй топторго бөлүнөт:

2-сүрөт. Оюндар.

Оюндарды өткөрүүнүн ыкмалары жана каражаттары жагынан алар: вербалдык визуализацияны колдонуучу оюндар (кечтик кырдаалды түзүү) жана предметтик визуализацияны колдонуучу оюндар (карталар, сүрөттөр, буюмдар) болуп бөлүнөт. Оюндарды жана оюн кырдаалдарын колдонуу менен англис тилин окутуу процессине байкоо жүргүзүү аларды колдонуу окуучулардын тилге болгон кызыгуусун ойготууга, аны үйрөнүүгө оң көз карашты калыптандырууга, балдардын өз алдынча сүйлөө жана ой жүгүртүү активдүүлүгүн стимулдаштырууга мүмкүндүк берерин көрсөттү. Окууга жекече мамиле жасоону максатка ылайыктуураак ишке ашырууга мүмкүндүк берет. Сабакты аяктоодо Fiona L Cooper аябай сонун сөз айткан: “Заканчивайте урок неактивной деятельностью, чтобы успокоить учеников и настроить их на следующий урок” [5, 5-6].

Изилдөөнүн жыйынтыгында:

1) Англис тилин эрте үйрөнүүнүн артыкчылыктары:

- а) бала тартынбай тилди мыкты үйрөнөт;
- б) 5-7 жашта баланын кабыл алуу жөндөмү күчтүү болот;
- в) баланын жаңы билимди өздөштүрүү каалоосу артат.

2) Англис тилин сабагын оюн материалдары аркылуу берүү:

- а) оюн- сөз байлыгын кеңейтүүнүн натыйжалуу каражаты, грамматикалык структураларды консолидациялоо;
- б) оюндар оң эмоцияларды пайда кылат;
- в) лексикалык, фонетикалык жана грамматикалык материалдарды жакшы өздөштүрүүгө кызмат кылат.

Адабияттар:

1. L.Cooper F. Fun English for Kids. How to teach English to very young children FEISA, Casilla 1124, Asunción, Paraguay: 2007. - 38 с.
2. Гальскова Н.Д., Никитенко З.Н. Теория и практика обучения иностранным языкам. Начальная школа: Методическое пособие. - М.: Айрис-пресс, 2004. - 240 с.
3. Никитенко З.Н. Материалы курса «Специфика обучения английскому языку в начальной школе»: лекции 1-4. - М.: Педагогический университет «Первое сентября», 2009. - 56.
4. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. – М.: Рус. Яз., 1989. – 276 с.
5. Рогова Г. В., Верещагина И. Н. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в средней школе: Пособие для учителя. - М.: Просвещение, 1988. - 224 с.
6. Бабаназарова С.Ж., Сайдуллаева В.А. Языковой барьер в обучении начальных классов. Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2020. №. 5. - С. 84-86.